Ca'fer de burada yatanlar arasındadır. İmâmiyye Şîası'nın yedinci imam olarak tanıdığı Mûsâ el-Kâzım'ın (ö. 183/799) defninden sonra Kâzımiyye (el-Meşhedü'l-Kâzımî, Meşhedü Mûsâ b. Ca'fer) adı ortaya çıkmış, ardından torunu dokuzuncu İmam Muhammed et-Takî'nin (ö. 220/835) yanına gömülmesi üzerine de bu isim her ikisine nisbet edilerek Kâzımeyn'e çevrilmiştir.

Günümüzde Bağdat'ın bir banliyösü haline gelmiş bulunan Kâzımeyn şehrin batı yakasından 5 km., Dicle'nin sağ kıyısından 1 km. kadar uzaktadır; nehirle arasında geniş hurma bahçeleri yer alır. Midhat Paşa'nın Bağdat valiliği sırasında (1869-1872) atlı tramvaylarla şehir merkezine bağlanmış, ardından Bağdat-Sâmerrâ demiryolunun bir istasyonu olunca ulaşımı daha da kolaylaşmıştır (*Delîlü'l-Ḫalîc*, III, 1201). I. Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı idaresinde Bağdat vilâyetinin merkez sancağına bağlı bir kaza merkezi olan Kâzımeyn ve çevresi 25.000 kadar nüfusa sahipti ve bunun yaklaşık üçte ikisi Şîî olmak üzere 7-8000'i kaza merkezinde oturuyordu. Daha sonra Irak idaresi bünyesinde yine Bağdat'a bağlanan ve bir kaymakam tarafından yönetilen kazanın nüfusu XX. yüzyıl ortalarında süratle artmış ve 1947'de 169.993'e, 1957'de 235.745'e ve 2001'de 900.000'e ulaşmıştı. Kâzımeyn'de oturanların çoğunluğunu daima Şîîler oluşturmuş ve burası hemen her zaman Kerbelâ ve Necef gibi diğer kutsal mekânlardan daha çok İranlı Şîîler'in gelip yerleştiği bir yer olmuştur.

Kâzımeyn'de imamların türbeleriyle ibadet mahallinin ilk defa ne zaman ve kimler tarafından yaptırıldığı tesbit edilememekle birlikte 336 (947-48) yılında Büveyhîler'den Muizzüddevle'nin emriyle her iki imamın mezarlarına iki ahşap sanduka konulduğu, üzerlerine birer kubbe ve çevrelerine bir ihata duvarı yapıldığı bilinmektedir. Bağdat'ta zaman zaman meydana gelen mezhep kavgaları, yangınlar ve yağmalardan zarar gören binalar, 443 (1051) ve 622 (1225) yıllarında önemli ölçüde hasara uğramış, Hülâgû'nun Bağdat'ı zaptı sırasında ise (656/1258) tamamen tahrip edilmişti; ancak daha sonra Hülâgû'nun emriyle yeniden yapılmıştır. Etrafı duvarlarla çevrili geniş bir alanın ortasında bulunan binalar, kubbelerinin içindeki çini kaplamalar dahil bugünkü görünümlerini, kendisinin ve ailesinin Mûsâ el-Kâzım'ın soyundan geldiğini iddia eden Şah İsmâil zamanında almıştır (1519); bitirilemeyen ince işleri ise 1534 yılında Bağdat'ı ele geçiren Kanûnî Sultan Süleyman tarafından tamamlatılmıştır. Kaçarlar'dan Muhammed Han, 1796'da bütün masrafları kendisine ait olmak üzere kubbeleri ve minarelerin kûlâhlarını altınla kaplatmış, daha sonra aynı hânedandan gelen Nâsırüddin Şah da bunları yeniletmiştir (1870). Buranın yakınında bulunan ve Mûsâ el-Kâzım'ın oğulları Ca'fer ile (yahut İsmâil) İbrâhim'in medfun olduğu rivayet edilen diğer bir türbeyi ise Osmanlılar'ın fırka kumandanı Selim Paşa yaptırmıştır. Türbe duvarının hemen bitişiğinde İmam Ebû Yûsuf'un türbesinin de içinde yer aldığı cami ise Şîîler tarafından kutsal sayılan mekânın sınırları dışında kalmaktadır.

İmâmiyye Şîası'nda erken devirlerden itibaren başlayan imamların türbelerini ziyaret geleneği günümüzde de büyük bir özenle sürdürülmektedir. Irak'ta bulunan en önemli dört ziyaret mahalli ve kutsal mekândan (bk. ATEBÂT) biri olan Kâzımeyn diğer üçüne, kuzeyde Sâmerrâ'ya, güneyde Kerbelâ'ya ve Necef'e giden yolların kavşak noktasında bulunması sebebiyle yılın her mevsiminde, özellikle muharrem ayının ilk on gününde binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, I, 120, 122; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), I, 306; IV, 336-337; V, 163; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 310; İbn Battûta, *er-Riḥle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 225; *Delîlü'l-Ḫalîc* (Coğrafya), III, 1201-1202; Mirza Abbas, *Târîḫ-i Kâẓımeyn*, Kum 1327; G. Le Strange, *Baghdad During the Abbasid Caliphate*, Oxford 1924, s. 158-165, 334, 342-343, 350-351; M. Momen, *An Introduction to Shi'i Islam*, London 1985, s. 40-41; Mustafa Cevâd, "el-Kâẓımiyye ḳadîmen" (Ca'fer el-Halîlî, *Mevsû'atü'l-'atebâti'l-muḳaddese: Ḳısmü'l-Kâẓımeyn* içinde), Beyrut 1407/1987, IX, 9-24; J. Allan, "Kâzımeyn", *İA*, VI, 525-527; M. Streck – A. A. Dixon, "Kāẓimayn", *EI²* (İng.), IV, 854-856.

MUSTAFA ÖZ

KAZIYYE

(bk. ÖNERME).

KAZIMIRSKI, Albert de Biberstein

(1808-1887)

Polonya asıllı Fransız şarkiyatçısı.

Polonya'nın Lublin bölgesinde, Korchow'da Alman asıllı Katolik bir ailede dünyaya geldi. 1828'de önce Varşova'da Sâmî dillerde, sonra Berlin'de Doğu dillerinde, özellikle Sanskritçe ile Arap ve Fars dilleri ve edebiyatlarında iyi bir eğitim aldı. Ayrıca Rusça, Almanca, İtalyanca, İbrânîce ve Eski Yunanca öğrendi. Ülkesindeki siyasî ve toplumsal olaylara ilişkin yazılar kaleme alan Kazimirski, Rus Çarı I. Nikola'ya karşı başlatılan 1830 ihtilâline katıldığı için 1831 yılında ülkeyi terkedip Fransa'ya iltica etmek zorunda kaldı. Burada Polonyalı mülteciler için bir dernek kurdu ve dergi çıkardı (1836). Siyasî faaliyetlerinin yanında École des Langues Orientales'de (Doğu Dilleri Okulu) eğitimine devam etti, 1833'te Société Asiatique'in üyesi oldu.

1839'da Fransa Dışişleri Bakanlığı'ndaki Doğu limanları (Échelles du Levant) biriminde bir yıl çalıştı; Osmanlı Devleti ve İran ile diplomatik ve ticarî delegasyonlarda mütercimlik yaptı. 1851'de Fransa Dışişleri Bakanlığı'nda mütercim-tercüman olarak çalışmaya başladı. 1843-1858 yıllarında Société Asiatique'te çeşitli görevlerde bulundu. 1858'den itibaren Fransa İmparatoru III. Napolyon'un özel mütercimi olarak görüşmelere de katılan Doğu dilleri sekreter-mütercimliği görevine getirildi. Farsça'nın yanında Arapça ve Fransızca'yı da iyi bilen ve bu dillere ilişkin ilmî eserler yayımlayan Kazimirski, yazdığı eserler ve yaptığı çalışmalarla etkisi günümüzde de devam eden şarkiyatçılardan biri olarak kabul edilir. 1886'da emekliye ayrıldıktan birkaç ay sonra 22 Haziran 1887'de Paris'te vefat etti.

Eserleri. Kazimirski'nin en önemli çalışması, ilk defa 1840'ta *Le Koran* adıyla yayımlanan Fransızca Kur'ân-ı Kerîm tercümesidir. Daha önce yapılan iki Fransızca Kur'an tercümesinden ilki André du Ryer'in (ö. 1660 [?]) hazırladığı ve 1647'de Paris'te yayımlanan *L'Alcoran de Mahomet*, diğeri Savary'nin yayımladığı *Le Coran*'dır (Paris 1783). Kazimirski'nin çalışması, Arapça aslından Fransızca'ya yapılmış üçüncü Kur'an tercümesi olup öncekilere nisbetle Arapça aslına en sadık tercüme sayılır. Tercümenin 1840 tarihli Paris baskısı, Kazimirski'nin son kontrolünü yapmadan yayıncıya teslim ettiği el yazmalarına dayanıyordu. Daha sonra tercümesini iki defa gözden geçiren Kazimirski, 1841 baskısında önemli düzeltmeler yaptı, metni dipnotlarla zenginleştirdi, giriş kısmına Hz. Peygamber'in hayatı ve İslâm dinine dair "Notice biographique sur Mahomet" başlıklı bir bölüm ekledi. 1852 baskısında daha da genişlettiği ve bazı düzeltmeler yaptığı bu giriş bölümünde Kazimirski, İslâm'ın evrensel bir din olmadığını, onun Araplar

için kurgulandığını, Kur'an'ın kendi içinde belli bir düzeni bulunmayan, bütünüyle Peygamber'e ait bir derleme olduğunu ileri sürmektedir. Kazimirski'nin 1844'te İspanyolca'ya, 1880'de Rusça'ya tercüme edilen Kur'an tercümesi, Muhammed Arkoun (Paris 1970) ve Maxime Rodinson (Paris 1981) gibi uzmanların takdim yazıları ve notlarıyla birlikte Fransa'da birçok kez yayımlandı.

Kazimirski'nin ilk çalışmalarından biri Kırımlı Seyyid Mehmed Rızâ'nın (ö. 1756) Kırım Hanlığı tarihine dair *es-Seb'u's-seyyâr fî ahbâri mülûki Tatar* adlı Türkçe eserinin kısmî tercümesidir (*Précis de l'histoire des khans de Crimée depuis l'an 880 jusqu'à l'an 1198 de l'Hégire*, Paris 1833). Kazimirski'nin Türkçe'den Fransızca'ya tercüme ettiği ve *Journal Asiatique* dergisinde yayımlanmış başka yazıları da vardır.

Önemli bir sözlük bilimci olan Kazimirski'nin Fransızca-Lehçe (*Dictionnaire français-polonais*, Paris 1839) ve Arapça-Fransızca (*Dictionnaire arabe-français*, I-II, Paris 1845-1860; Kahire 1875; Beyrut 1944) sözlükleri önemlidir. Ayrıca Farsça diyaloglar, dil bilgisi ve sözlükten oluşan *Dialogues Français-Persans: Précédés d'un Précis de la grammaire persane et suivis d'un Vocabulaire français-persan* adlı bir eseri vardır (Paris 1883). Binbir gece masallarından seçtiği bazı hikâyeleri Fransızca tercümeleriyle birlikte *Ḥikâyetü Enîsi'l-celîs: Enis el-Djelis ou Histoire de la belle persane. Conte des mille et une nuits* (Paris 1846) adıyla yayımlamış, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*'ını Lehçe'ye çevirmiş (Paris 1876) ve Menûçihrî-yi Dâmegānî'nin (XI. yüzyıl) Farsça divanını tercüme etmiştir (Paris 1886).

BİBLİYOGRAFYA :

Kazimirski, *Le Koran: Traduction nouvelle*, Paris 1852, s. I-XXXIV; R. Blachère, *Introduction au Coran*, Paris 1959, s. 267-272; Sylvette Larzul, "Kazimirski Biberstein, Albin de", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2008, s. 537-538; a.mlf., "Les premières traductions françaises du Coran (XVIIe-XIXe siècles)", *Archives de sciences sociales des religions*, sy. 147, Paris 2009, s. 147-165; Abdelrahman Ahmed Abdelrahman Foda, "Les contraintes du choix lexical dans la traduction des sens du Coran vers le français", *Journal of Faculty of Languages & Translation*, XV/2, Cairo 2018, s. 340; C. Rabin, "'Arabiyya", *EI*^{2} (İng.), I, 561-567; J. A. Haywood, "Ḳāmūs", *a.e.*, IV, 525.

İsmail Taşpınar

KAZVİN
(قزوين)

İran'da şehir ve aynı adı taşıyan idarî birimin merkezi.

Elburz dağlarının güney eteğinde, Tahran'ın 150 km. kuzeybatısında ve denizden 1290 m. yükseklikte kanalların suladığı bağlar, bahçeler arasında yer alan bir tarım pazarı ve sanayi merkezidir. Nüfusu 309.500'dür (2001 tah.). Sâsânî Hükümdarı I. Şâhpur tarafından milâdî 250 yılına doğru, Deylemîler'in akınlarına karşı imparatorluğun kuzey sınırlarını koruma amacıyla bir garnizon olarak kurulmuştur.

Hz. Ömer zamanında Berâ b. Âzib tarafından bir süre kuşatıldıktan sonra sulh yoluyla ele geçirildi (24/644) ve halkı İslâmiyet'i kabul etti. Buraya ilk defa bir şehir görünümü kazandıran kişi, Hz. Osman döneminde Irak genel valisi olan Velîd b. Ukbe'nin tayin ettiği vali Saîd b. Âs'tır. Hârûnürreşîd'in başlattığı surların yapımı 254'te (868) Mu'tez-Billâh zamanında tamamlandı. Hârûnürreşîd şehre bir de cuma camisi yaptırıp bakımına çeşitli vakıflar tahsis etmiştir. Kazvin, Abbâsîler döneminde Hazar kıyısındaki Şîîler'le halifelik kuvvetleri arasında mücadele alanı oldu. Kevkebîler'le Şîîler'in burada çıkardıkları isyanlar Mu'tez-Billâh'ın kumandanı Mûsâ b. Boğa tarafından bastırıldı. Bu dönemde özellikle surların tamamlanmasından sonra şehrin artan nüfusu esas itibariyle Arap'tı ve şehirliler kendilerinin fâtih Araplar'ın çocukları olduklarını söylerlerdi. Mu'tasım-Billâh'ın vali tayin ettiği Fahrüddevle Ebû Mansûr el-Kûfî, Kazvin'i kısa bir süre hariç yaklaşık kırk yıl yönetti. Şehir 251'de (865) Ali evlâdının, 293'te (905-906) Sâmânîler'in hâkimiyeti altına girdi. Ertesi yıl Hamdullah el-Kazvînî'nin mensup olduğu Müstevfîler ailesi şehrin yönetimini ele geçirdi ve yirmi yedi yıl boyunca elinde tuttu. 304'te (916-17) Sâcoğulları'ndan Yûsuf b. Ebü's-Sâc'ın saldırısını püskürten Esfâr b. Şîreveyh kendisini Kazvin hâkimi ilân etti. Şehir 318'de (930) Büveyhîler'in, 420'de de (1029) Gazneliler'in idaresine girdi.

Tuğrul Bey zamanında Kazvin'i alan Selçuklular, XI. yüzyılın ortasından XIII. yüzyılın başına kadar burayı çok azı günümüze ulaşan çeşitli mimari eserlerle süslediler; bunlardan Mescid-i Cum'a ve Medrese-i Haydariyye hâlen ayaktadır. Şehir daha sonra Hârizmşahlar'la Moğollar arasında hâkimiyet mücadelesine sahne oldu. Moğollar Alamut'taki İsmâilîler'in sonunu getirmeden önce 617'de (1220) Kazvin ahalisini kılıçtan geçirdiler ve birçok Türk-Moğol kabilesini buraya iskân ettiler. Bu durum Türkçe'nin nüfusun büyük bir bölümü tarafından kullanılmasına yol açtı. Mengü Kağan 651'de (1253) İftihârüddin Muhammed'i buraya vali tayin ederek yaklaşık yarım asır sürecek olan İftihârîler dönemini başlattı. Gāzân Han zamanında karışıklıklar çıktı ve halkın çoğu şehri terketti; cuma namazları kılınamadı.

Karakoyunlu Kara Yûsuf'un Irâk-ı Acem'i fethetmekle görevlendirdiği Bistam Bey tarafından Karakoyunlu topraklarına katılan Kazvin, Timur'un oğlu ve halefi Şâhruh zamanında el değiştirdi. Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah, Şâhruh'un vefatı üzerine (851/1447) Kazvin'i ülkesine kattı.

Kazvin Safevîler'in yönetiminde önem kazandı; zira batıda Osmanlılar'a, kuzeydoğuda Özbekler'e karşı önden giden savaşçılar için bir üs durumunda idi. Tebriz

Şehzade Hüseyin Türbesi – Kazvin / İran